

πολιτισμός

Αναδιφώντας το χθες (130)

Σπουδαίες Ρεθεμνιώτισσες των περιόδων της βενετικής και οθωμανικής κατοχής

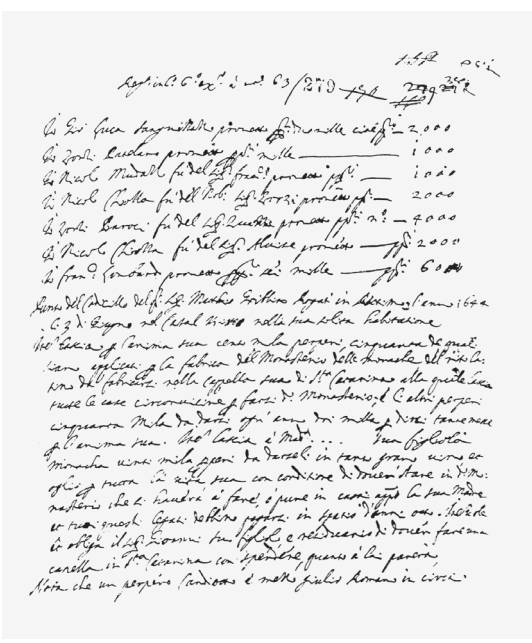
■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Συνεχίζουμε και σήμερα την αναφορά σε σπουδαίες γυναίκες του Ρεθύμνου, που ξεκινήσαμε με την ευκαιρία της πραγματοποίησης την περασμένη Κυριακή 8 Μαρτίου σχετικού ιστορικού περιπάτου. Στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας γυναικών και με την οργανωτική υποστήριξη της Περιφερειακής Ενότητας και της ΧΕΝ Ρεθύμνου πραγματοποιήσαμε 14 στάσεις ξενάγησης, παρόλη τη νοτιά που σάρωνε εκείνη την ώρα την πόλη. Νοτιά, στην οποία -καθόλου τυχαία, νομίζω- οι Ρεθεμνιώτες έχουν αποδώσει στοιχεία γυναικείου φύλου, αποκαλώντας την αποτρεπτικά «παντέρμη» και αποφεύγοντας να προφέρουν το καθαυτό όνομά της...

Στη συνέχεια συγκεντρωθήκαμε στο φιλόξενο Σπίτι του Πολιτισμού, για μια εκδήλωση, που ξεκίνησε με χαιρετισμούς της προέδρου της Χριστιανικής Ένωσης Ρεθύμνου Ρένα Κουτσαλεδάκη, της Αντιπεριφερειάρχου Ρεθύμνου Μαίρης Λιονή και της εκπροσώπου του Δήμου Πέπης Μπριλιράκη. Ακολούθησε εισήγηση με παράλληλη προβολή από τον υπογραφόμενο, ο οποίος αναφέρθηκε εν συντομία σε εκατό σημαντικές για την ιστορία του Ρεθύμνου γυναίκες και τις οργανώσεις τους.

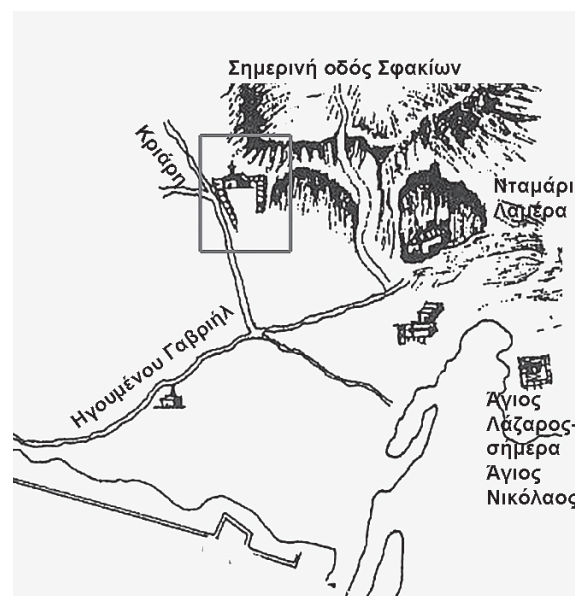
Κατά τη Βενετοκρατία στη βόρεια περιοχή της πόλης βρισκόταν ο ναός της Αγίας Αικατερίνης. Το 1625 34 Ρεθεμνιώτες ευγενείς καθολικού δόγματος υπέγραψαν αναφορά (εικόνα) και δώριζαν ποσά, προκειμένου ο ναός ν' αποτελέσει καθολικό μονής, στην οποία να εγκλειστούν οι κόρες τους. Κι αυτό, για να μην παρακμάσουν οικονομικά, προκκοδοτώντας τις, ενώ παράλληλα εκείνες θα μπορούσαν «να δοξάζουν τον Θεό». Ευτυχώς ο αριθμός τους αποτελούσε μικρό ποσοστό των λατίνων ευγενών του Ρεθύμνου, το γεγονός όμως ότι τέτοιοι εγκλεισμοί αποτελούσαν κοινή πρακτική στον βενετοκρατούμενο κόσμο φανερώνει πολλά για την κοινωνική θέση της γυναικάς κατά την περίοδο εκείνη.

Το τέμενος «Νερατζές» δημιουργήθηκε από τον πορθητή του Ρεθύμνου Γαζή Χουσεΐν Πασά, με ανακατασκευή του καθολικού της Μονής Santa Maria των Αυγουστινιανών μοναχών της περιόδου της Βενετοκρατίας. Ο ναός διέθετε ένα τουλάχιστον παρεκκλήσι, αφιερωμένο στο Corpus Christi (Σώμα του Χριστού), το οποίο επί οθωμανικής κατοχής μετατράπηκε σε Βιβλιοθήκη, όπως φαίνεται και από την ενσωματωμένη στο τύμπανο του θυρώματός του επιγραφή «Kitraphane». Το παρεκκλήσι είχαν κτίσει με έξοδά τους οι αδελφές **Anna** και **Maria Muazzo**. Η οικογένεια αυτή υφίσταται μέχρι και σήμερα στην πόλη.

Αγναντεύοντας τον λόφο του Τιμίου Σταυρού, φέρνουμε στη μνήμη μας μια από τις λίγες επώνυμες γυναίκες της περιόδου, την **Άννα Βλαστού**. Η βραχοκλισιά στο πρανές του λόφου δεν είναι χωρίς λόγο αφιερωμένη στην Αγία Άννα: κρατά ζωντανή τη μνήμη της. Η επανάσταση του πατέρα της, Σήφη Βλαστού, το 1453, δεν είχε αίσιο τέλος, οδηγώντας στον απαγχονισμό του ίδιου και των συνεργατών του. Αυτό έγινε στην κορυφή του λόφου, εκεί που το 1949 οικοδομήθηκε ο ναός του Τιμίου Σταυρού. Η παράδοση αναφέρει ότι η Άννα πρόλαβε να αυτοκτονήσει πέφτοντας από ψηλά, προκειμένου να μη γνωρίσει την ίδια τύχη.

Δυο αιώνες αργότερα, το 1646, οι **μοναχές της Μονής Παναγίας Μεσαμπελίτισσας** επέλεξαν το ίδιο τέλος, για να αποφυγούν τη σύλληψη και ατίμωσή τους από τα προελαύνοντα οθωμανικά στρατεύματα, τα οποία στη συνέχεια τοποθέτησαν στον χώρο του μοναστηριού μια πυροβολαρχία τους. Το περιστατικό κατέγραψε στον «Κρητικό Πόλεμο» ο Ρεθεμνιώτης Μαρίνος Τζάνε Μπουσιαλής. Ήταν οι «Σουλιώτισσες του Ρεθύμνου», πολύ λιγότερο όμως γνωστές από εκείνες αλλά εξίσου ηρωικές.

Η μεγάλη κυρία στη θρησκευτική συνείδηση του Ρεθύμνου ήταν πάντα η Παναγία, που της αφιέρωσε στη λατρεία του δύο ναούς, τη «Μεγάλη Παναγία» και τη «Μικρή Παναγία», γνωστή και ως «Κυρία των Αγγέλων». Η τοποθέτηση αυτή εκφράζεται και με την ιδιαιτερότητα του εορτασμού της πλειοψηφίας των γυναικών του Ρεθύμνου με το όνομα Μαρία όχι στις 15 Αυγούστου, όπως σ' ολόκληρη σχεδόν την Ελλάδα, αλλά στις 21 Νοεμβρίου, κατά τα Εισόδια της Θεοτόκου. Στο εσωτερικό του ναού των Εισοδίων φυλάσσεται μια εξαιρετική εικόνα, η **Παναγία του Πάθους**, που χρονολογείται στον 15ο αιώνα και αποδίδεται στο εργαστήριο του Ανδρέα Ριτζού. Όμως, μέχρι την κατάκτηση του Ρεθύμνου το 1646, η εικόνα κοσμούσε το ναό της Κυρίας των Αγγέλων.

Το τέμενος Βαλιδέ Σουλτάνας δημιουργήθηκε στο όνομα της **Τουρχάν Χαπιτζέ** (1627-1683). Ανήκε στο χαρέμι του σουλτάνου Ιμπραήμ (1640-1648), την εποχή που η πόλη κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς (1646). Ήταν ουκρανικής καταγωγής και ορθόδοξη χριστιανή, με το όνομα Νάντια, που μετά την αιχμαλωσία της εξιολαμίστηκε. Έγινε βασίλισσά του 1648, όταν έγινε σουλτάνος ο γιος της Μεχμέτ ο Δ'.

Η Ρεθεμνιώτισσα σουλτάνα **Ευμενία Βεργιότι** (1642-1715) είχε πατέρα ορθόδοξο ιερωμένο. Πιάστηκε αιχμάλωτη σε ηλικία τεσσάρων ετών, χωρίς να είναι αποδεδειγμένο από ποιο σημείο του Ρεθύμνου, την πόλη, τη Βισαγιά, το Κρουσέρι ή τα Ανάγεια. Εισήχθη στο σουλτανικό χαρέμι και αργότερα έγινε η πρώτη σύζυγος του Μωάμεθ Δ' και μητέρα δύο σουλτάνων, του Μουσταφά Β' και του Αχμέτ Γ'. Στη βιβλιογραφία είναι γνωστή ως **Χασεκί Εμετοούλχ Ραμπίμ Γκιουλνούς Βαλιντέ Σουλτάν**.

Η δημιουργία του ενοριακού νεκροταφείου του Αγίου Κωνσταντίνου οφείλεται σε μια γυναίκα, για την οποία ελάχιστα γνωρίζουμε και πιθανώς ποτέ δεν θα μάθουμε περισσότερα. Πρόκειται για την **Φατουμέ, κόρη του Μαχμούτ**, από το χωριό Όρος, που πούλησε σε δύο αντιπροσώπους του χριστιανικού πληθυσμού της πόλης τον Μάιο του 1701 το χωράφι της, έκτασης τρισήμισι μουζουριών, στο Τοπ Αλτί, στην εκκλησία της Παναγίας, που ήταν την εποχή εκείνη ερειπωμένη. Από τότε και για τρεις αιώνες η Μεσαμπελίτισσα αποτελεί τον παραδοσιακό τόπο ταφής των Ρεθεμνιωτών.

Η **Αντιλή Σελιανάκη**, το γένος Τσιτσαραπάκη, υπήρξε η πιο φιλόνηθη γυναίκα του Ρεθύμνου. Ήταν σύζυγος του Αλή Βαφί Σελιανάκη, γνωστού και από το υποστατικό του στην οδό Τομπάζη, αλλά και από τις επιχειρήσεις του. Ήταν χριστιανή και διατήρησε τη θρησκεία της και μετά το γάμο τους, αλλά και μετά τη μετοικεσία της οικογένειας στην Κωνσταντινούπολη, το έτος 1920. Γέννησε δέκα συνολικά παιδιά.

Στο κτήριο που σήμερα στεγάζει το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο κατά την περίοδο της οθωμανικής κατοχής συνέβαινε ένα ασυνήθιστο γεγονός, για τα τότε δεδομένα της Κρήτης. Ο ιδιοκτήτης του Σελήμ Μπέης είχε ερωτευτεί μια **χριστιανή**, αγνώστου ονόματος. Κι όπως γράφει η Μαρία Τσιριμονάκη, σε αφήγηση Ali Onay: «...του λέει το κορίτσι: -Ναι, Σελήμ, αλλά εγώ είμαι Χριστιανή και δε μπορώ ν' αλλαξοπιστήσω. Αυτός ήτανε μορφωμένος άνθρωπος και της λέει: -Εσύ τη θρησκεία σου κι εγώ τη δική μου. Το πρώτο παιδί που θα γεννηθεί θα είναι ο Αλή, το δεύτερο θα είναι Γιάννης. Το πρώτο κορίτσι θα είναι Φατμέ, το δεύτερο Μαρία... Όταν απόθανε αυτή η κυρία επήγανε παπάδες και τη σηκώσανε από το Σελήμ Μπέη το κονάκι, και πήγανε και τη θάψανε στο νεκροταφείο του Χριστιανών». Ο Σελήμ Μπέης της είχε οικοδομήσει ιδιωτικό εκκλησάκι για να μπορεί να εξασκεί όποτε το επιθυμούσε τα θρησκευτικά της καθήκοντα, το περίγραμμα των θεμελίων του οποίου σώζονταν μέχρι σχετικά πρόσφατα.

Η **Νουριγέ-Μαρία Κάντζου-Βλαστού** ήταν μια από τις ελάχιστες μουσουλμάνες κατοίκους του Ρεθύμνου που άφησε το στίγμα της στην ιστορία της πόλης. Κι αυτό γιατί έκανε την υπέρβασή της, αρνούμενη την οικογένειά της, Κάντζου, μια από τις ισχυρότερες του Αμαρίου, αρνούμενη επίσης τη θρησκεία της, προκειμένου να ενωθεί με τον εκλεκτό της καρδιάς της Παύλο Βλαστό. Ο πατέρας και τα αδέρφια της έκαψαν συμβολικά την προίκα της στο πλάτωμα του παλιού λιμανιού, δηλώνοντας μ' αυτό τον τρόπο ότι τη θεωρούσαν ως μη υφιστάμενη γι' αυτούς.

Πρόταση ανάγνωσης και επίσκεψης

Προμηθευτείτε από τη ΧΕΝ Ρεθύμνου και διαβάστε το βιβλιαράκι του συντάκτη των «Αναδιφύσεων» με τον τίτλο «Ιστορικός περίπατος στο Ρέθυμνο των σπουδαίων γυναικών». Είναι η πρώτη προσπάθεια καταγραφής των εκατό σπουδαιότερων απ' αυτές, από τον 14ο αιώνα που το Ρέθυμνο άρχισε να συσταί πολύ, μέχρι σήμερα. Αντί του όρου «σπουδαίες», σωστότερο θα ήταν να χρησιμοποιηθεί το «ωραίες», εάν τα τελευταία χρόνια δεν είχε περιβληθεί αποκλειστικά με τις ιδιότητες της μορφιάς. Και στη συνέχεια, περπατήστε στο Ρέθυμνο, με τις προτεινόμενες ή άλλες διαδρομές, στα χνάρια των «ωραίων» γυναικών του, όλων των εποχών.

Χάρης Κ. Στρατιδάκης

Ιστορικός περίπατος στο Ρέθυμνο των σπουδαίων γυναικών

Έκδοση Περιφέρεια Κρήτης-Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου ΧΕΝ Ρεθύμνου

ΡΕΘΥΜΝΟ 2020

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας strharis@yahoo.gr, 2831055031